

4. Кримінальний процесуальний закон Латвійської Республіки: Закон Латвійської Республіки від 21 квіт. 2005 р. URL: https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums?utm_source.

5. Постанова Верховного Суду від 18 груд. 2019 р. у справі № 588/1199/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86505861>.

6. Постанова Верховного Суду від 24 берез. 2021 р. у справі № 520/2989/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95907523>.

7. Постанова Верховного Суду від 23 трав. 2023 року у справі № 758/5719/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111251222>.

8. Кравчук І. І. Чи становлять відомості, що містяться у протоколах контролю за вчиненням злочину, державну таємницю? *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 15 трав. 2025 р.). Одеса : Юридика, 2025. С. 195–197.

Криштафович Орест Ярославович,
здобувач Науково-дослідного інституту
публічного права

ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ. 203-2 КК УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ РЕАГУВАННЯ ЗАХИСНИКА

Кримінальні провадження щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей за ст. 203-2 КК України мають підвищену процесуальну складність, оскільки поєднують кримінально-правові, кримінальні процесуальні, оперативно-розшукові, фінансові, цифрові та криміналістичні аспекти. Для сторони захисту особливого значення набуває своєчасне виявлення порушень права на захист, адже доказова база у таких провадженнях часто формується вже на початковому етапі шляхом оперативно-розшукових заходів, оглядів, обшуків, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення комп'ютерної техніки, електронних носіїв, фінансових документів та інших матеріалів [3; 4; 6].

Актуальність теми зумовлена тим, що кримінальні провадження за ст. 203-2 КК України нерідко будуються на сукупності непрямих доказів: фактичному використанні приміщень, наявності обладнання, електронних засобів доступу, фінансових операцій, показаннях свідків, результатах слідчих дій

та матеріалах оперативно-розшукової діяльності. За таких умов формальне посилання на вилучені предмети або оперативну інформацію не завжди достатньо підтверджує саме організацію чи проведення незаконної гральної діяльності конкретною особою [3; 4].

Метою цих тез є визначення типових порушень права на захист у кримінальних провадженнях за ст. 203-2 КК України та формулювання основних способів процесуального реагування захисника. Для досягнення цієї мети необхідно охарактеризувати особливості доказування у провадженнях цієї категорії; визначити типові порушення права на захист на початковому етапі досудового розслідування; розкрити проблеми допустимості доказів, отриманих під час обшуку, огляду, тимчасового доступу та використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності; сформулювати практичні способи реагування захисника на такі порушення.

Право на захист у провадженнях за ст. 203-2 КК України порушується передусім тоді, коли особа фактично набуває статусу підозрюваної раніше, ніж це оформлено процесуально, але їй не забезпечується можливість користуватися допомогою захисника. Така ситуація може виникати під час невідкладних слідчих дій, опитування, огляду приміщення, вилучення речей, доступу до електронних носіїв або отримання пояснень щодо функціонування приміщення, обладнання чи фінансових операцій. Захисник має доводити, що процесуальні гарантії повинні забезпечуватися не лише з моменту вручення повідомлення про підозру, а з моменту фактичного спрямування кримінального переслідування проти конкретної особи.

Одним із типових порушень є обмеження доступу захисника до матеріалів, на підставі яких проводилися слідчі дії або ухвалювалися процесуальні рішення. У провадженнях щодо незаконної гральної діяльності істотне значення мають відомості про підстави проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу, вилучення майна, використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності та подальше процесуальне оформлення цих матеріалів [3; 6]. Якщо сторона захисту не має реальної можливості перевірити походження доказів, законність їх отримання та зв'язок із предметом доказування, це істотно обмежує ефективність захисту.

Окрему групу становлять порушення, пов'язані з проведенням обшуку, огляду та тимчасового доступу до речей і документів. У таких провадженнях ці слідчі дії часто мають

вирішальне значення, оскільки саме під час них вилучаються документи, обладнання, електронні носії, мобільні телефони, комп'ютерна техніка, записи, фінансова документація та інші предмети, які надалі використовуються стороною обвинувачення. Типовими порушеннями є нечітке визначення предмета відшукування, вилучення речей, не зазначених в ухвалі слідчого судді, неналежна фіксація процесуальної дії, обмеження участі захисника, недопуск до зауважень у протоколі, вилучення майна без належного обґрунтування його доказового значення [6; 10].

У таких випадках захисник має реагувати шляхом внесення зауважень до протоколу слідчої дії, подання клопотань про повернення тимчасово вилученого майна, оскарження бездіяльності слідчого чи прокурора, ініціювання перевірки законності ухвали слідчого судді в межах доступних процесуальних механізмів, а також подання клопотань про визнання доказів недопустимими. Особливе значення має фіксація того, чи було забезпечено реальну участь захисника, чи надано можливість робити заяви та зауваження, чи дотримано меж судового дозволу та чи не відбулося фактичне розширення предмета обшуку або огляду.

Наступним типовим порушенням є некоректне використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності. У справах про незаконну гральну діяльність оперативна інформація часто стає підставою для початку розслідування, проведення слідчих дій, формування версії обвинувачення та доведення організованого характеру діяльності. Однак такі матеріали не можуть автоматично підміняти собою процесуальні докази. Вони мають бути належним чином введені у кримінальне провадження, перевірені, оцінені з погляду допустимості та співвіднесені з іншими доказами [3; 4; 8].

Якщо обвинувачення посиляється на матеріали оперативного походження, захист має з'ясовувати, хто, коли і на якій підставі їх отримав; чи дотримано вимог закону; чи розкрито їх походження в обсязі, достатньому для перевірки; чи не містять вони ознак провокації; чи підтверджуються незалежними процесуальними доказами. У разі неможливості перевірки походження таких матеріалів захисник має ставити питання про їх недопустимість або обмежену доказову цінність [3; 8].

Окремого значення набувають порушення, пов'язані з цифровими доказами. У провадженнях за ст. 203-2 КК України електронні дані можуть використовуватися для підтвердження доступу до інтернет-ресурсів, фінансових операцій, комунікацій між

особами, адміністрування електронних сервісів, використання технічного обладнання або електронних платіжних інструментів. Водночас такі дані потребують належної фіксації, збереження, перевірки походження, автентичності й цілісності. Сам факт вилучення техніки або електронного носія не доводить участі конкретної особи в організації чи проведенні незаконної діяльності.

Захисник має вимагати встановлення цифрового ланцюга збереження доказів: джерела походження електронних даних, часу та способу їх отримання, особи, яка здійснювала вилучення або копіювання, технічних умов збереження, незмінності інформації та можливості її незалежної перевірки. Якщо ці обставини не встановлені, цифрові дані можуть бути поставлені під сумнів як щодо достовірності, так і щодо допустимості. Такий підхід відповідає вимогам процесуальної доброчесності, згідно з якими доказування має бути не лише формально законним, а й справедливим, перевірюваним і несуперечливим [5; 8].

Типовим порушенням права на захист є також необґрунтоване ототожнення фактичної присутності особи у приміщенні, користування технікою, трудових або побутових контактів із доведеністю її участі в організації незаконної гральної діяльності. Характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з гральним бізнесом, має значення для кримінологічного та криміналістичного аналізу, однак не може замінювати індивідуального доказування вини конкретної особи [2; 4]. Захисник має наполягати на тому, що кожен елемент обвинувачення повинен бути доведений щодо конкретного підзахисного, а не виводитися із загальної характеристики діяльності приміщення чи групи осіб.

Окремо слід виокремити порушення, пов'язані з поверховим обґрунтуванням повідомлення про підозру. У провадженнях за ст. 203-2 КК України підозра має ґрунтуватися на фактичних даних, які вказують не лише на існування незаконної діяльності, а й на конкретну роль особи в її організації або проведенні. Формальне посилення на вилучені речі, показання окремих свідків або оперативні матеріали без розкриття індивідуального зв'язку особи з інкримінованими діями не відповідає вимогам обґрунтованості процесуальних рішень [7; 9; 10].

У разі таких порушень захисник має подавати клопотання про проведення необхідних слідчих дій, допитів, експертиз, витребування документів, перевірку альтернативних версій, повернення майна, скасування арешту, відкриття матеріалів, що

обґрунтовують підозру, а також заявляти заперечення щодо допустимості доказів. Позиція захисту має бути не лише реактивною, а й доказово активною: захисник повинен формувати власну версію подій, виявляти прогалини в обвинуваченні, фіксувати порушення процесуальної форми та доводити їх вплив на справедливість провадження.

Судовий контроль є важливою гарантією права на захист у провадженнях за ст. 203-2 КК України. Саме слідчий суддя має оцінювати обґрунтованість втручання у права особи, пропорційність обшуку, тимчасового доступу, вилучення майна, арешту рахунків чи техніки, а також допустимість і достатність підстав для відповідних процесуальних рішень [10]. Якщо судовий контроль є формальним, право на захист втрачає реальний зміст, а докази, отримані внаслідок непропорційного або необґрунтованого втручання, можуть поставити під сумнів справедливість усього провадження.

Судова практика у справах, пов'язаних із незаконною гральною діяльністю, підтверджує, що для належної правової оцінки таких діянь важливими є не лише факт виявлення обладнання чи ознак функціонування грального закладу, а й доведеність конкретних дій особи, їх спрямованості, зв'язку з організацією або проведенням забороненої діяльності та допустимість доказової бази [1; 11; 12]. Тому захист має будуватися навколо перевірки кожного елементу обвинувачення, а не лише навколо заперечення загального факту існування гральної діяльності.

Отже, типовими порушеннями права на захист у кримінальних провадженнях за ст. 203-2 КК України є несвоєчасне забезпечення участі захисника; обмеження доступу до матеріалів, що обґрунтовують процесуальні рішення; порушення порядку проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу; некоректне використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності; неналежна фіксація цифрових доказів; формальне обґрунтування підозри; ототожнення фактичної присутності особи з участю в організації незаконної діяльності; поверховий судовий контроль.

Способами реагування захисника мають бути своєчасне заявлення клопотань і зауважень; оскарження процесуальних порушень; ініціювання повернення вилученого майна або скасування арешту; перевірка законності походження доказів; постановка питання про недопустимість доказів; залучення спеціалістів та експертів; формування альтернативної версії

подій; наполягання на індивідуалізації ролі підзахисного. Ефективний захист у таких провадженнях має ґрунтуватися на верховенстві права, процесуальній доброчесності, активному доказуванні та постійному контролі за допустимістю доказів.

Список використаних джерел

1. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області від 27 грудня 2022 року у справі № 164/165/21, провадження № 1-кп/0158/63/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108114560>.

2. Вознюк А. А., Пиняга Р. О. Характеристика осіб, які вчиняють злочини, пов'язані із зайняттям гральним бізнесом. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (1). С. 96–102.

3. Погорецький М. А., Топорецька З. М. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності на початковому етапі досудового розслідування зайняття гральним бізнесом. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 3. С. 215–225.

4. Погорецький М. А., Топорецька З. М. Розслідування зайняття гральним бізнесом: процесуальні й криміналістичні засади : монографія. Київ : Алерта, 2015. 250 с.

5. Погорецький М. А. Верховенство права у кримінальному процесуальному доказуванні: методологія та практика застосування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 3. С. 275–299. DOI: https://doi.org/10.31359/1993_0909_2025_32_3_275. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprmu-3-2025-r/verkhovenstvo-prava-u-kriminalnomu-protseualnomu-dokazuvanni-metodologiya-ta-praktika-zastosuvannya>.

6. Погорецький М. А. Обшук, огляд і доступ до речей і документів: теоретичні й прикладні питання. *Дотримання процесуальних прав осіб під час досудового розслідування в Україні* : матеріали міжвідомч. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 24 жовт. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 51–58.

7. Погорецький М. А. Кримінальний процесуальний кодекс України: реальність та ілюзії (до 10-річчя набуття чинності). *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1-2. С. 72–90. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/72-90>.

8. Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 1–2. С. 60–82. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>.

9. Погорецький М. А. Кримінальний процесуальний кодекс України: реальність та ілюзії (до 10-річчя набуття чинності). *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1–2. С. 72–90. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/72-90>.

10. Погорецький М. А. Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3. № 4. С. 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40>.

11. Ухвала Київського апеляційного суду від 16 берез. 2023 р. у справі № 369/4225/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110009180>.

12. Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15 лют. 2022 р. у справі № 554/3311/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104045466>.

Кулик Марина Йосипівна,
професор кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент;
Симчук Анатолій Степанович,
старший викладач кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ НОРМ КПК УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ЩОДО ВИДАЧІ ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ)

Однією із форм міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження є екстрадиція. Міжнародне співробітництво у сфері екстрадиції здійснюють на підставі двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів та положень Кримінального процесуального кодексу (КПК) України.

Поняття видачі особи (екстрадиція) тлумачать як видачу особи державі, компетентні органи якої цю особу розшукують для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку (п. 2 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Екстрадиція передбачає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитованої держави особи, яку необхідно видати, і видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття